

18. Khodykina, I.I. (2011), "Prospects of scientific study of dialects of the Northern Azov Region", *Mezhkulturnaya kommunikatsiya v sovremennom obshchestve. Yazyk. Kultura. Obshchestvo, Sbornik nauchnykh trudov*, vol. 2, Materialy II Mezhdunarodnoj nauchnoj konferentsii [Intercultural communication in modern society. Conference proceedings of the II International scientific conference of students and young researchers], Saransk, September 26 – October 31, 2011, pp. 46-47, available at: <http://fs213.www.ex.ua/get/3f3d688dfed7f39ac5476a4f71b93ac/3504443/ВЯ-1975-2.pdf> (access October 07, 2015).

УДК 811.161.2:81'367.622

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ НУЛЬСУФІКСАЛЬНОЇ ДЕРИВАЦІЇ ІМЕННИКА

Білоусенко П.І., д. філол. н., професор

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

bilousenko@gmail.com

Розкрито історію розвитку лінгвістичної думки щодо способу творення іменників за допомогою матеріально не виражених суфіксів. З'ясовано, чому похідні іменники типу *хода*, які не мали у своїй будові префіксів і матеріально виражених суфіксів, тривалий час не були предметом словотвірної аналізу. Стверджується, що розмежування історичного словотвору та етимологічного аналізу дає підставу відмовитися від суфіксального *і* у словотвірній структурі похідних іменників типу *гуша* (<*gust-ja*), *суша* (<*such-ja*). Суфікси *-ь, -ъ, -а* в праслов'янській мові поєднували в собі дві функції: словотвірну і флексійну. Описано, чому в українській мові після занепаду зредукованих згадані форманти почали виконувати лише функцію флексій, а словотвірні значення дериватів – виражати значущу матеріальну відсутність афікса.

Ключові слова: праслов'янська мова, нульовий суфікс, протонульсуфіксальні форманти, значуща відсутність суфікса, історичний словотвір, етимологічний аналіз

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИЗУЧЕНИЯ ДИНАМИКИ НУЛЬСУФФИКСАЛЬНОЙ ДЕРИВАЦИИ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОГО

Белоусенко П.И., д. филол. н., профессор

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

Раскрыта история лингвистической мысли относительно способа образования существительных при помощи материально не выраженных суффиксов. Выяснено, почему производные существительные типа *хода*, которые не имели в своем строении префиксов и материально выраженных суффиксов, длительное время не были предметом словообразовательного анализа. Утверждается, что размежевание исторического словообразования и этимологического анализа дает основание отказаться от суффиксального *і* в словообразовательной структуре производных типа *гуша* (<*gust-ja*), *суша* (<*such-ja*). Суффиксы *-ь, -ъ, -а* в праславянском языке сочетали в себе две функции: словообразовательную и флексийную. Описано, почему в украинском языке после падения редуцированных упомянутые форманты начали выполнять лишь функцию флексий, а словообразовательное значение дериватов – выражать значимое материальное отсутствие аффикса.

Ключевые слова: праславянский язык, нулевой суффикс, протонульсуффиксальные форманты, значимое отсутствие суффикса, историческое словообразование, этимологический анализ

THEORETICAL FOUNDATION OF THE DYNAMICS RESEARCH OF NULL SUFFIX NOUN DERIVATION

Bilousenko P.I., Doktor of Philology, Professor

Zaporizhzhia national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

This reveals the history of the linguistic thought in regard to the means of noun forming using materially non expressed suffixes and forming the concept of "null suffix world building" in the Eastern Slavic linguistics. It is substantiated why derivatives of nouns such as *хода*, which did not have in their structure pre-fixes and materially expressed suffixes, for a long period of time, were not the subject of world building analysis in the Ukrainian linguistics. It is proven why structures such as *кума* (<*кум*), *маркіза* (<*маркіз*), *внука* (<*внук*), *Валентина* (<*Валентин*) and like do not fall under category of null suffix derivatives. It is demonstrated that the deviation of the historic and etymological analysis during

derivatological analysis enabled in a new way to qualify the element *j* in the formations such as *гуца* (<*gust-j-a*), *суша* (<*such-j-a*), which in synchronous terms have only null suffix. Suffix *j* qualifies as historical commentary, not as synchronous morphological presentation suffix. Supported views of linguists in relations to null word building means of the Ukrainian language appeared based on the materially expressed thematic suffixes of Indo European Period, and therefore nouns of this type in the beginning had in its structure root, suffix and flex morpheme: *бгъ* (<**beg-ǫ-s*), *ходъ* (<**chod-ǫ-s*), etc. Suffixes *-ъ*, *-ь*, *-а* in the Old Slavic language had two functions: word building and flexal. In the Ukrainian language after the fall of reductive, the mentioned above suffixes served only flex function, and word building meaning of derivative expressed significant material absence of affixes.

Key words: the Old Slavic language, null suffix, protonull suffix formants, notable absence of suffix, historic word forming, etymological analysis.

Поняття “нульова морфема” уведено в науку про мову досить давно [див., наприклад, 3, с. 268; 58, с. 138], однак виокремлення морфемних нулів тривалий час не виходило за межі словозміни. Уявлення про нульовий суфікс, а відповідно й нульсуфіксальне творення сформоване в українському мовознавстві протягом двох останніх десятиліть.

У часи, коли словотвір як окрема лінгвістична дисципліна не мав належного теоретичного обґрунтування і фактично не був відмежований від морфології, словотворчий аналіз нульсуфіксальних дериватів базувався на морфемній будові слова. Наприклад, у граматиці української мови С. Смалъ-Стоцького і Т. Гартнера, де свого часу було подано найповніший опис творення іменників, про нульсуфіксальний (чи то безафіксний) спосіб не згадується, а структури типу *вхід*, *вибір*, *назва*, *загорода*, *перебіг* та ін. подані серед префіксальних утворень [65, с. 154-158] з огляду на те, що в їхній структурі є префікс. Префіксальними похідними вважав іменники *вхід*, *вступ*, *відпис*, *відгук*, *відплата*, *роздріб* та ін. Є. Тимченко [52, с. 73-83], щоправда тут уже звернуто увагу на велику кількість “безсуфіксних слів” у підрозділі “Наголос безсуфіксних слів залежно від префіксу”, де подаються акцентуаційні характеристики нульсуфіксальних іменникових дериватів, які мають у морфемній будові префікси [Там само, с. 83-88].

В. Сімович структури на кшталт *вихід*, *перемога* теж розглядав серед “приросткових” (префіксальних) [49, с. 112-113]. П. Горещкий та Ів. Шаля слова типу *просвіта*, *зріст* відносять до тих, що утворені “з кореня і помічних частин” [10, с. 28], під “помічними частинами” розуміючи, звісно, префікси *про-* і *з-*.

Такий підхід у словотвірній інтерпретації іменників згаданого типу був панівним в українських граматиках першої половини ХХ ст. Проте слід зазначити, що ряд похідних іменників, які нині відносять до нульсуфіксальних дериватів (*біль*, *чернь*, *синь*, *зелень*, *погань*, *молодь* та ін.) Є. Тимченко кваліфікував як утворення суфіксом *i > (ь)*. І хоч у довоєнні роки не лише не було сформоване поняття нульового словотворчого суфікса, а й безафіксного творення іменників, мовознавці не могли не звернути увагу на велику кількість похідних слів, які не мали у своїй структурі суфікса. “Лексикон цих слів необмежений, сила новотворів (термінологічні словники, красне письменство тощо), отож група жива, творча”, – підкреслював А. Вовк [8, с. 131]. О. Курило навіть рекомендувала заміняти іменники на *-ня*, *-ття* структурами без суфіксів [25, с. 45].

Визнання факту функціонування в мові “безсуфіксних іменників”, ще не є визначенням способу їх творення. Тому похідні іменники типу *хода*, які не мали у своїй будові префіксів і матеріально виражених суфіксів, тривалий час не були предметом словотвірного аналізу.

В. Ільїн у “Курсі сучасної української літературної мови” за ред. Л. Булаховського в підрозділі “Словотвір” приділяє безсуфіксним іменникам окремий параграф, однак ці іменники винесено за межі суфіксального словотворення [21, с. 367]. Серед безсуфіксних іменників тут же подано кілька дієслівних утворень типу *біг*, *ляк* та ін., що не мають у своїй структурі префікса. Отже, можна сказати, відбувся й факт визнання безсуфіксного творення іменників.

Але, здається, уперше впритул підійшов до усвідомлення поняття нульового форманта Л.Булаховський, який кваліфікував російські девербативи й деад'єктиви *бег, глубь, ширь* і под. за способом творення як “безсуфіксні іменники”, відзначаючи, що в таких структурах “формальна роль на тлі утворень, що супроводжуються позитивними прикметами, належить більшою мірою відсутності останніх” [2, с. 164].

За межі суфіксальної деривації винесла девербативи, утворені “безсуфіксним способом”, Л. Гумецька [14, с. 78]. І. Матвіяс на противагу суфіксальним утворенням подає “похідні безсуфіксні іменники” *біг, шум, біль, зелень* та ін. [36, с. 63-64]. Цей же підхід простежується і в написаному ним розділі “Іменник” в академічному виданні “Сучасна українська літературна мова. Морфологія” (К.: Наук. думка, 1969), де І. Матвіяс стверджував, що крім “багатьох суфіксальних основ для української мови характерні похідні безсуфіксні іменники (точніше, іменники з нульовим суфіксом)” [35, с. 45]. Зауважимо, що подане автором уточнення в дужках мало б увести “безсуфіксні іменники” в розряд “суфіксальних”.

С. Самійленко іменники типу *вступ, виклад, допит* розглядає в параграфі “Префіксація”, зазначаючи проте, що вони “з погляду сучасного сприймання є утвореннями безсуфіксними” [48, с. 37].

О. Пінчук уже розглядає “безсуфіксні віддієслівні іменники”, утворені за словотвірними моделями “дієслівна основа + \emptyset ” і “дієслівна основа + $\emptyset a$ ” серед суфіксальних девербативів [45, с. 45-46, 50-51]. Послідовно вживає термін “нульовий суфікс” Н. Клименко у відомій монографії “Система суфіксального творення сучасної української мови” (К.: Наук. думка, 1973).

Отже, термін “нульсуфіксальне творення іменників поступово завойовує прихильників в українському мовознавстві, його здебільшого розуміють як синонім до “безафіксного творення”, а похідні з цим суфіксом розглядають серед суфіксальних утворень, саме таке розуміння нульсуфіксації закріплене у виданні “Словотвір сучасної української літературної мови” (К.: Наук. думка, 1979) та інших академічних виданнях [18, с. 92]. Воно проникає в підручникову літературу [24, с. 187].

Спосіб творення дериватів типу *виклик, біг, заміна, прорість, глиб, соня, вись* та інших подібних утворень у слов'янському мовознавстві називали по-різному: безсуфіксний (безафіксний), зворотний, регресивний, реверсивний, фонетичний, фонетико-морфологічний, синкретико-афіксальний, флективний, конверсія, усічення, десуфіксація, [53, с. 22-25; 9, с. 100]. Нульсуфіксальні іменникові деривати були об'єктом дисертації Л. Третевич, у якій вона показала понятійно-термінологічну перевагу нульової суфіксації порівняно з іншими визначеннями та здійснила дериватологічний структурно-семантичний аналіз девербативів і деад'єктивів з нульовими суфіксами в сучасній українській мові [54, с. 6-7]. Пізніше згадана дослідниця значно розширила пошуки в царині феномена імпліцитності як катерогії комунікативної лінгвістики, включивши до розгляду прихованих (нульових) компонентів у лексиці, граматичних категоріях, морфології та синтаксисі й опублікувала монографію [40]. На початок 80-х років поняття нульового суфікса у вітчизняному мовознавстві було сформовано, а з його утвердженням, як справедливо зазначав В. Горпинич, зникла підстава для назви безсуфіксний спосіб [12, с. 116].

Однак не всі лінгвісти відмовились від терміна “безсуфіксне творення”, у підручниковій літературі це інколи спричинено методичними міркуваннями (з огляду на тривалу традицію вживання) [див., наприклад, 32, с. 162; 46, с. 169 та ін.]. Щоправда, під поняття “безсуфіксне творення” підводиться інколи не лише нульсуфіксальний спосіб, а й усі способи творення слів без словотворчих суфіксів – складання, аббревіація, лексико-синтаксичний, лексико-семантичний та ін. [11, с. 26].

Жоден з матеріально виражених суфіксів у теоретичному плані не викликав до себе стільки уваги, як нульовий. У східнослов'янському мовознавстві теоретичне обґрунтування нульсуфіксації як способу творення похідних слів уперше найбільш повно здійснив В. Лопатін [див. 27; 31], головним висновком якого є те, що «“безсуфіксних” типах носієм словотвірного значення є нульовий суфікс, тобто значуща відсутність афікса в основі» [27, с. 79], а не словозмінна парадигма мотивованого слова, як вважали прихильники терміна (і поняття) конверсія [див. 51, с. 71 і наст.].

Не всі дериватологи сприйняли висновок В. Лопатіна як остаточно доведений факт. Найбільш конструктивно заперечувала існування безафіксного (нульсуфіксаційного) способу творення слів у російській мові Р. Ліхтман, яка обстоювала думку, що в російській мові є чимало структур, утворених за допомогою афіксів, які виконують словотворчу і формотворчу функцію одночасно, і що термін “словотворення” слід розуміти в буквальному значенні, а не в значенні “основотворення” [26, с. 52-53], а значить у ряді випадків основний словотворчий засіб може бути за межами основи. Отже, на думку Р. Ліхтман, при творенні слів типу *глушь* (від *глухой*), *гладь* (від *гладкий*), *подвоз* (від *подвозить*), *накиль* (від *накитать*), *богач* (від *богатий*), *золотой* (від *золото*), *зелень* (від *зелений*) тощо приєднується афікс, який поєднує в собі різні функції – він є одночасно формотворчим і словотворчим, а спосіб творення таких слів дослідниця умовно визначила як “синкретико-афіксальний” [Там само, с. 58].

В. Лопатін погодився з рядом аргументів, висунутих опонентами, результатом чого стало оновлене розуміння словотворчого форманта: “Дальший аналіз кола утворень, що нас цікавить, привів до висновку про те, що в склад форманта при нульовій суфіксації входить не лише нульовий суфікс, а й система флексій мотивованого слова” [28, с. 391]. До того ж, В.В.Лопатін дав системне обґрунтування нульової суфіксації: нульовий суфікс ми виокремлюємо не лише тому, що його “мотивація [...] спирається на синонімічні ряди” [63, с. 61], тобто “ряд утворень з однаковими значеннями типу *зелень* – *желтизна* – *краснота* чи *супруга* – *учительница* – *санитарка*, а й тому, що він мотивується парадигматичними відношеннями в словотворенні, у які вступають деривати, що походять від одного й того ж слова. При мотивувальному дієслові – це значення “опредметнена дія”, “витворювач дії”, “місце дії”, “призначений для виконання дії” тощо: (*читать*) – *чтение, читатель, читальня, читальный ...*; (*перевозить*) – *перевоз, перевозка, перевозчик, перевозный ...*; при мотивувальному прикметнику – значення “абстрактна ознака”, “носій ознаки”, “неповний вияв ознаки”, “надавати ознаку” (*синий*) – *синь, синева, синяк, синеватий, синить ...* тощо” [28, с. 396-397].

Нульовий суфікс вичленовується лише в словотворчо похідних словах – підкреслювали В. Лопатін, О. Земська [20; 28].

Проте періодично з’являються публікації, у яких мовознавці заперечують нульову суфіксацію часом там, де, здавалося б, вона є загально визнаною, наприклад: “Найчастіше фахівці зі словотвору говорять про нульовий суфікс девербативів типу **біг**, **літ**, [...]”. А даремно. І історично, і типологічно системно ніякого словотвірного суфікса тут виділити не можна. Історично утворення **біг-бігати**, як показують етимологічні студії, нерідко первинним мають іменник і вже вторинним, утвореним від нього, – дієслово.[...] Отже, переважна більшість нульових суфіксів є витворами мовознавців, а не мови” [22, с. 333-334]. Певно, ми маємо тут справу сплутування етимологічного аналізу й аналізу на синхронному (хоча б і історичному) рівні. А нульовий суфікс у теорії словотворення вперто пробиває собі дорогу. В сучасному українському мовознавстві маємо докладний аналіз нульсуфіксальних прикметників [43]. Мовознавців зацікавило явище синтаксичного нуля [19, с. 342-351].

До нульсуфіксальних утворень вряди-годи відносять структури типу *кума* (<кум), *маркіза* (< маркіз), *внука* (< внук), *Валентина* (<Валентин) і под. [20; 30]. Такі утворення в українському мовознавстві називали флективними [7; 12], безсуфіксними (при послідовному вживанні терміна нульовий суфікс!) [47, с. 98] чи утвореннями за допомогою суфікса-флексії [57, с. 80; 1, с. 161; 60, с. 134]. Та незважаючи на розбіжності в термінах, українські дериватологи в основному сходяться на тому, що в таких мотивованих іменниках “матеріально виражена флексія [...] одночасно виконує функцію суфікса” [12, с. 43]. Її називають синкретичним афіксом [38, с. 66; 34, с. 65; 41, с. 128-129]. На це є певні підстави. Виокремлення нульового суфікса в таких похідних опирається лише на синонімічні ряди типу *раб* > *раба*, *рабиня*; *Валентин* > *Валентина*, але й *Степан* > *Степанида*, *Феофан* > *Феофанія*, *Іван* > *Іванна*; пор. також *Павло* > *Павла*, *Павлина*. Потенційно слабкі в словотвірному відношенні мотивувальні іменники не дають достатньої кількості утворень, що складають більш-менш регулярні ряди словотвірних значень, отже, мотивація нульового суфікса в цих структурах не спирається на парадигматичні відношення в словотворенні. Дещо осібно згадані утворення стоять ще й тому, що формант *-а* в них у функціональному плані обмежений: він не надає мотивованим словам нового частиномовного значення (пор. *рада* – *радитися*, *споруда* – *спорудити*), а лише модифікує значення мотивувального слова, як, до речі, і в утвореннях типу *їжак* > *їжача*, *князь* > *княжа*, *май* > *Майя*, *Василь* > *Вася*.

Серед дериватологів немає єдності в поглядах на те, до йотсуфіксальних чи нульсуфіксальних утворень слід відносити структури типу *суша*, *будівля*. Іншими словами, перед дослідниками мови постає питання глибини відтворення форми твірної основи, «межі застосування “глибинного запису”» [29, с. 298]. У часи, коли етимологія й словотвір не були чітко розмежованими, цілком закономірною сприймалася інтерпретація похідних типу *гребля*, *годівля*, *торгівля*, *круча*, *пуца*, *гуца* як йотсуфіксальних. Однак і тоді, коли були чітко визначені мета й завдання етимологічного й словотвірного аналізу, різні дослідники згадані структури часом відносять до різних утворень. Наприклад, Л. Гумецька вважала іменники *вѣжа*, *рѣчь*, *чаща*, *пуца* словотворчо непохідними [14, с. 77], а в структурах *госпожа*, *торгівля*, *душа* вбачала суфікс *-j(a)* [Там само, с. 88, 95]. О. Пінчук іменники типу *кража*, *ноша*, *торгівля*, *будівля* відносить до утворень за різними варіантами однієї словотвірної моделі “дієслівна основа + *ja*”, вважаючи, що альтернативні морфологічні чергування не порушують єдності словотвірної моделі та її елементів [45, с. 38, 61], а іменник *ноші* розглядає серед структур, утворених за моделлю “дієслівна основа + *oi*” [Там само, с. 58]. Доцільним вважають введення глибинного *j* у подібні структури Д. Уорт, Т. Булигіна та інші мовознавці [див. 56, с. 79; 4, с. 336-337].

Ряд дослідників історичного словотворення слов'янських мов вважають згадані похідні іменники нульсуфіксальними дериватами [див., наприклад, 15, с. 48; 66, с. 5; 39, с. 28, 52-54 і наступні]. В. Лопатін наголошує, що введення елемента *j* в утворення типу *гуца* (*gust-j-a*), *суша* (*such-j-a*), які в синхронічному плані мають лише нульовий суфікс, є не що інше, як історичний коментар, але в жодному разі не синхронна морфонологічна презентація [29, с. 308]. Л. Третевич (Невідомська) підкреслює, що з діахронічного погляду “морфемний нуль може відповідати матеріально вираженому закінченню чи суфіксу, які з різних причин зникли. [...] Робити висновок, що в імениковому словотворі існує модель “дієслівна основа + *ja*” [...] означає привносити в дериваційну систему елементи, які функціонували на іншому, давнішому, етапі її розвитку” [40, с. 263]. У принципі цей підхід на рівні практичного словотвірного аналізу застосовують Н. Клименко [23, с. 102 і наступні], В. Максимов [33, с. 66], Л. Третевич [54, с. 12] та ін. Розвиток сполучень приголосних з *j* призводить до того, що *j* ніби розчиняється в структурі слова, змінюючи лише його парадигматичну характеристику. Тому видається

необґрунтованим поділ таких структур (йотованої і нейотованої) як самостійних паралельних на праслав'янському рівні [6, с. 208].

Отже, від уведення суфіксального **j** відмовляються як дериватологи-історики, так і дослідники словотворення сучасних слов'янських мов. І річ не лише в тому, що поява перших віддієслівних утворень з суфіксальним **j** (<*i) сягає праслав'янської чи дослов'янської доби, де **j** був “живим” суфіксом (чи його елементом), а потім “розчинився” у структурі слова, залишивши по собі ряд історичних (морфологічних) чергувань.

Суфіксальний **j** в сполученні з негубними приголосними в праслав'янський період фактично не міг виступати, оскільки він асимілювався попереднім приголосним і зникав, сполучення губних з **j** на початку слова переходило в сполучення губних з **l'** [62, с. 53], і твердження про те, що “середньопіднебінний звук [j] [...] в дослов'янський період [...] у відношенні до попереднього приголосного залишався нейтральним і жодним чином на них не впливав” [17, с. 86] стосується етапу і цього звука [див. 62, с. 27]: *nosi-ti* > *nosi-a* > *nosi-a* > *nosja* > *noša*; *tisti-s* > *tisti-a* > *ťstj-a* > *tešča*. Процес зміни приголосних з наступним **j** був завершений у праслав'янській мові [5, с. 104 та ін.], й оскільки віддієслівних іменників, утворених таким способом, було досить багато [59, с. 194], то саме в цей період – період дефонологізації **j** – й були закладені морфонологічні чергування, які бралися до уваги при творенні нових іменників тепер уже способом нульсуфіксації в окремих слов'янських мовах.

Нульові словотворчі засоби української мови виникли на базі матеріально виражених тематичних суфіксів індоєвропейського періоду, а тому іменники розгляданого типу творення спочатку мали у своїй структурі кореневу, суфіксальну і флексійну морфему: *бѣгъ* (**beg-ǫ-s*), *ходъ* (**chod-ǫ-s*) тощо [див. 61, с. 286; 42, с. 38]. Такі іменники належали до тематичних безсуфіксних утворень. Тематичні голосні **a*, **ǫ*, **i*, **u* спочатку служили засобом іменникового словотворення, первинне їхнє значення зараз уже не відновлюється [59, с. 193]. Великий вплив на подальшу долю цих імен справило встановлення ними відношень з дієсловами [37, с. 171], що активізувало словотвірну здатність у праслав'янській мові деяких континуантів вгаданих суфіксів: -*a* (<**-a*), -*ь* (<**-ǫ*) і почасти -*ь* (<**-i*). Паралельно від одних і тих же корневих основ могли утворюватися ітеративні й каузативні дієслова на -*iti*. Отже, при іменниках типу *brodъ* існували дієслова типу *broditi*. І якщо на більш ранніх етапах ці пари перебували в паратактичних словотвірних відношеннях, то в праслав'янській мові іменники почали сприйматися похідними від дієслів. Це дало поштовх для творення нових девербативів [64, с. 59].

Суфікси -*ь*, -*ь*, -*a* в праслав'янській мові мали специфічний характер, вони поєднували в собі дві функції: словотвірну й флексійну, тобто виконували роль дериваційних формантів і одночасно вказували на належність дериватів до певного типу відмінювання. Ця двофункціональність була рисою, яка суттєво відрізняла структури з нульовим суфіксом від дериватів з матеріально вираженим формантом. Тематичний суфікс поступово втрачає своє словотвірне значення [66, с. 12-13], згодом він повністю поглинувся флексією.

Словотвірна похідність між словами має бути виражена за допомогою морфему. Таким виразником похідності стала нульова морфема аналогічно до того, як у формотворенні у відповідальних випадках виступає нульове закінчення [42, с. 40]. У літературі до матеріально виражених суфіксів, які згодом стали нульовим, відносять також іменники із суфіксом -*ь* < *ǫ* (*synъ*, *volъ*, *domъ*, *medъ*, *polъ*, *vrъxъ*). Етимологічні реконструкції показують, що ці іменники мають давній тематичний суфікс -*u*, причому частина із них має етимологічний зв'язок із дієсловами, наприклад, *volъ* походить **valjati* “каструвати”, пор укр. *валяти* “каструвати коней”, *валах* “кастрований баран” (ЕСУМ I 399), **polъ*

здебільшого пов'язують із **(s)p(h)el-* “розколювати (надвоє)” (ЕСУМ ІV 384) тощо, однак уже на праслов'янському мовному ґрунті згадані іменники сприймалися як немотивовані. Це по-перше, а по-друге, при них у праслов'янський період не було співвідносних дієслів, які могли б сприйматися як базові для віддієслівного словотворення.

Названі форманти могли виступати в сполученні з попереднім суфіксальним йотом, який був виабстрагований із утворень від дієслівних основ на -і або від іменників на -і [59, с. 197]. Від взаємодії йота з попереднім приголосним з'явився альтернативний ряд фонем [r]-[r'], [l]-[l'], [n]-[n'], [k]-[č'], [b]-[bl'] та ін., що виступали (і виступають зараз) в кореневих аломорфах при словотворенні (і при формотворенні) як додатковий засіб.

Пари “іменник/дієслово” в історичний період почали сприйматися мовцями як взаємозалежні, у яких відбулася зміна мотиваційної співвіднесеності, що дало ґрунт для зворотнього словотворення, тобто творення слів від іменників. Г. Ніколаєв ці іменники в плані їх генетичного відношення до однокорневих дієслів поділяє на три групи: 1) утворення незалежні від дієслів і паралельно до них від одного давнього кореня (сучасні *бріd, грім* тощо); 2) утворення від дієслова (*прохіd, укол, загіd* тощо); 3) імена, що послужили твірною базою для дієслів (*ріd, суд, лов*) та ін. “безпрефіксні” утворення [42, с. 39].

Розвиток залежності нульової суфіксації від дієслів пов'язаний із рядом факторів: 1) із посиленням дієслівності в розвитку дієслівно-іменних словотвірних відношень; 2) зі збереженням у семантиці віддієслівних імен, що втратили давні твірні, девербативного значення, яке підтримується тепер похідним від цього імені дієсловом і яке часто є синонімом до втраченого [44, с. 108]; 3) із розвитком у цих іменах абстрактного значення дії чи стану; 4) з відсутністю матеріально вираженого елемента, який закріпив би їхнє місце в словотвірному ланцюгу та ін. [42, с. 40].

Отже, суфікси -ь, -ъ, -а, які в праслов'янську епоху активно творили іменники, у давньоруськоукраїнській мові XI-XIII ст. виконували лише функцію флексій. Але оскільки суфікс і флексія невіддільні одне від одного з точки зору компонентів словотвірного значення, яке вони вносять у похідне слово, являючи собою єдиний морфематичний комплекс [29, с. 89], адже без участі словозмінного афікса не може бути оформлене слово, то, спираючись на поняття форманта, що включає в себе нульовий суфікс і флексію, можна виділити такі типи формантів, які брали участь у творенні: нульовий суфікс + закінчення -ь або -ъ (пізніше нульове закінчення), нульовий суфікс + флексія -а, нульовий суфікс + флексія -и (-і).

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоусенко П. І. З історії іменникового суфікса -а / П. І. Білоусенко // Культура слова. — № 46-47. — К. : Наук. думка, 1996. — С. 159-162.
2. Булаховский Л. А. Курс русского литературного языка / Л. А. Булаховский. — К. : Рад. школа, 1952. — Том 1. — 412 с.
3. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные труды по общему языкознанию / И. А. Бодуэн де Куртенэ. — М. : Наука, 1963. — Т. 2. — 356 с.
4. Булыгина Т. В. Проблемы теории и практики морфологического описания / Т. В. Булыгина // Известия АН СССР. — 1975. — № 4. — С. 336-337.
5. Ван-Вейк Н. История старославянского языка / Н. Ван-Вейк. — М. : Изд-во иностр. л-ры, 1957. — 368 с.
6. Варбот Ж. Ж. Праславянская морфонология, словообразование и этимология / Ж. Ж. Варбот. — М. : Наука, 1984. — 256 с.

7. Ващук О. В. Флективний спосіб творення похідних іменників / В. О. Ващук // Українська мова і література в школі. — 1973. — № 3. — С. 39-44.
8. Вовк А. Дієслівні іменники жіночого роду з наростком -к- в зіставленні з іншими дієслівними іменниками / А. Вовк // Збірник секції граматики української мови. Книга перша. — К. : ВУАН, 1930. — С. 115-138.
9. Гаврилкина Т. Ю. Нулевая суффиксация как предмет научной полемики / Т. Ю. Гаврилкина // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. — Вып. № 10 (208). — С. 99-103.
10. Горещкий П. Українська мова: практично-теоретичний курс / П. Горещкий, Ів. Шаля. — К. : Книгоспілка, 1928. — 206 с.
11. Городенська К. Г. Словотвір / К. Г. Городенська // Граматика української мови / [під ред. І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Грищенка]. — К. : Рад школа, 1982. — С. 6-31.
12. Горпинич В. О. Словотворення й словотвір української мови / В. О. Горпинич. — К. : КДПІ, 1995. — 68 с.
13. Горпинич В. О. Українська словотвірна дериватологія / В. О. Горпинич. — Дніпропетровськ : ДДУ, 1998 — 189 с.
14. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. / Л. Л. Гумецька. — К. : Вид-во Академії наук УРСР, 1958. — 298 с.
15. Дубограєва М. П. Соотносительные существительные и глаголы в древнерусском языке / М. П. Дубограєва // Весник Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. — Сер. IV. Філалогія. Журналістыка. — 1969. — № 2. — С. 46-50.
16. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / [гол. ред. О. С. Мельничук]. Т. І-6. — К. : Наук. думка, 1982-2012.
17. Жовтобрюх М. А. Фонетика / М. А. Жовтобрюх // Історія української мови. Фонетика / [М. А. Русанівський, В. Г. Скляренко]. — К. : Наук. думка, 1979. — С. 63–329.
18. Жовтобрюх М. А. Українська літературна мова / М. А. Жовтобрюх. — К. : Наук. думка, 1984. — 256 с.
19. Загнітко А. П. Варіантні вияви синтаксичного нуля / А. П. Загнітко // Восточноукраинский лингвистический сборник : [сб. науч. труд.] / — Донецк : Донеччина, 2002. — Вып. 8. — С. 342-351.
20. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование : учеб. пособие / Е. А. Земская. — М. : Просвещение, 1973. — 304 с.
21. Ільїн В. С. Словотвір / В. С. Ільїн // Курс сучасної української літературної мови. — К. : Рад школа, 1951 – Т. І. — С. 344-427.
22. Карпенко Ю. О. Проблема нульових афіксів у слов'янських мовах // Восточноукраинский лингвистический сборник : [сб. науч. труд.] / [ред. Е. С. Отин и др.]. — Донецк : Донеччина, 2002. — Вып. 8. — С. 326-334.
23. Клименко Н. Ф. Система афіксального словотворення сучасної української мови / Н. Ф. Клименко. — К. : Наукова думка, 1973. — 189 с.
24. Козленко І. В. Словотвір / І. В. Козленко // Сучасна українська мова. Морфологія. — К. : Знання, 2013. — С. 130 – 220.

25. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови / О. Курило. — К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2008. — 303 с.
26. Лихтман Р. И. Существует ли безаффиксный способ словообразования в русском языке? / Р. И. Лихтман // Вопросы языкознания. — 1968. — № 2. — С. 51-59.
27. Лопатин В. В. Нулевая аффиксация в системе русского словообразования / В. В. Лопатин // Вопросы языкознания. — 1966. — № 1. — С. 76-87.
28. Лопатин В. В. Проблемы нулевого словообразовательного аффикса / В. В. Лопатин // Актуальные проблемы русского словообразования : [сб. науч. статей]. — Ташкент : Изд-во ТГПИ, 1975. — С. 390-402.
29. Лопатин В. В. Русская словообразовательная морфемика: Проблемы и принципы описания / В. В. Лопатин. — М. : Наука, 1977. — 316 с.
30. Лопатин В. В. Современный русский язык. Теоретический курс. Словообразование. Морфология / В. В. Лопатин, И. Г. Милославский, М. А. Шелякин. — М. : Русский язык, 1989. — 261 с.
31. Лопатин В. В. Способы именного словообразования в современном русском языке (нулевая аффиксация, субстантивация) : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / В. В. Лопатин. — М., 1966. — 20 с.
32. Макаренко Є. А. Словотвір / Є. А. Макаренко // Сучасна українська мова [О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.]. — К. : Либідь, 1991. — С. 156-163.
33. Максимов В. И. Структура и членение слова / В. И. Максимов. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1977. — 147 с.
34. Максимов В. И. Суффиксальное словообразование имен существительных в русском языке / В. И. Максимов. — Л. : Изд-во Ленинградского гос. ун-та, 1975. — 224 с.
35. Матвіяс І. Г. Іменник / І. Г. Матвіяс // Сучасна українська літературна мова. Морфологія / [за заг. ред. І.К. Білодіда]. — К. : Наукова думка, 1969. — С. 32-149.
36. Матвіяс І. Г. Курс сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Г. Матвіяс. — К. : Рад. школа, 1962. — 164 с.
37. Мейе А. Общеславянский язык / А. Мейе. — М. : Изд-во вост. л-ры, 1951. — 491 с.
38. Милославский И. Г. Свойства русских флексий / И. Г. Милославский // Русский язык в школе. — 1975. — № 3. — С. 65-69.
39. Молодых Л. И. Отглагольное словообразование существительных в древнерусском языке / Л. И. Молодых. — Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 1982. — 85 с.
40. Невідомська Л. М. Імплицитність: мовносистемний аспект : [монографія] / Л. М. Невідомська. — Харків : Ранок-НТ, 2012. — 416 с.
41. Немченко В. Н. Современный русский язык. Словообразование : учебное пособие для филол. спец. ун-тов / В. Н. Немченко. — М. : Высш. школа, 1984. — 255 с.
42. Николаев Г. А. Русское историческое словообразование: теоретические проблемы / Г. А. Николаев. — Казань : Изд-во Казанского университета, 1987. — 152 с.
43. Олексенко О. Структурно-семантичні та функціонально-стильові властивості нульсуфіксальних атрибутивів : [монографія] / О. Олексенко, О. Мізіна. — Полтава – Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2014. — 232 с.

44. Откупщиков Ю. В. Из истории индоевропейского словообразования / Ю. В. Откупщиков. — Л. : Изд-во ЛГУ, 1967. — 324 с.
45. Пінчук О. Ф. Словотвірна структура віддієслівних іменників сучасної української літературної мови / О. Ф. Пінчук // Морфологічна будова сучасної української мови. — К. : Наукова думка, 1975. — С. 35-82.
46. Плющ М. Я. Словотвір / М. Я. Плющ // Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін. — К. : Вища школа, 1994. — С. 150-188.
47. Родніна Л. О. Суфіксальний словотвір іменників у сучасній українській мові / Л. О. Родніна // Словотвір сучасної української літературної мови. — К. : Наукова думка, 1979. — С. 57-118.
48. Самійленко С. П. Нариси з історичної морфології української мови / С. П. Самійленко. — К. : Радянська школа, 1964. — Ч. 1. — 234 с.
49. Сімович В. Граматика української мови для самонавчання та в допомогу шкільній науці / В. Сімович. — Київ-Ляйпціг : Українська накладня, 1921. — 584 с.
50. Словотвір сучасної української мови / Відп. ред.. М.А.Жовтобрюх. — К. : Наук. думка, 1979. — 407 с.
51. Смирницкий А. И. Лексикология английского языка / А. И. Смирницкий. — М. : Изд-во лит. на ин. яз-х, 1956. — 178 с.
52. Тимченко Є. Українська граматика / Є. Тимченко. — К. : Друкарня ун-ту Св. Володимира, 1917. — 168 с.
53. Третевич Л. М. До питання про безафіксний спосіб словотвору / Л. М. Третевич // Питання мовознавства: Вісник Львів. ун-ту. Серія: Філологія. — Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1975. — Вип. 9. — С. 56-62.
54. Третевич Л. М. Нулевая суффиксация имен существительных в современном украинском языке : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 «Русский язык» / Л. М. Третевич. — Ужгород, 1980. — 25 с.
55. Третевич Л. М. Про особливості словотвірної семантики українських девербативів і деад'єктивів із нульовими суфіксами / Л. М. Третевич // Дослідження з словотвору та лексикології. — К. : Вища школа, 1985. — С. 21-25.
56. Уорт Д. Морфонология нулевой аффиксации в русском словообразовании / Д. Уорт // Вопросы языкознания. — 1972. — № 6. — С. 76-84.
57. Фекета І. І. Фемінізуючі суфікси української мови / І. І. Фекета // Праці XXI Наукової конференції Ужгородського державного університету. — К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1969. — С. 105-110.
58. Фортунатов Ф. Ф. Избранные труды / Ф. Ф. Фортунатов. — М. : Учпедгиз, 1951. — Т. I. — 415 с.
59. Хабургаев Г. А. Старославянский язык / Г. А. Хабургаев. — М. : Просвещение, 1974. — 432 с.
60. Цыганенко Г. П. Состав слова и словообразование в русском языке / Г. П. Цыганенко. — К. : Рад. школа, 1978. — 152 с.
61. Шанский Н. М. Очерки по русскому словообразованию / Н. М. Шанский. — М. : Изд-во Моск. ун-та, 1968. — 310 с.

62. Шахматов А. А. Очеркъ древнѣйшаго періода історіи русскаго языка / А. А. Шахматов. — Петроградъ : Издание отдѣлення русскаго языка и словесности императорской академіи наукъ, 1915. — 368 с.
63. Dokulil M. Tvořeni slov v češtině / M. Dokulil. — Praha : Nakl, Československé akademie věd, 1962. — 221 s.
64. Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego // Słownik prasłowiański. — Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: PAN. — Tom 1-3. — 1974-1979.
65. Smal-Stockyj S. Ruthenische Grammatik / S. Smal-Stockyj, T. Gartner. — Berlin-Leipzig : G. J. Göschen'sche Verlagshandlung G.m.b.H., 1913. — 139 s.
66. Wojtyła-Swierzowska M. Prasłowiańskie nomen agentis : [monografie sławistyczne] / M. Wojtyła-Swierzowska. — Wrocław-Warszawa-Krakow : PAN, 1974. — 159 s.

REFERENCES

1. Bilousenko P. I. Z istoriyi imennykovoho sufiksa **-a** / P. I. Bilousenko // Kultura slova. — K. : Nauk. dumka, 1996. — № 46-47. — p. 159-162.
2. Bulahovskiy L. A. Kurs russkogo literaturnogo yazyka / L. A. Bulahovskiy. — K. : Rad. shkola, 1952. — Tom 1. — 412 p.
3. Boduen de Kurtene I. A. Izbrannyye trudy po obschemu yazykoznaniiyu / I. A. Boduen de Kurtene. — M. : Nauka, 1963. — T. 2. — 356 p.
4. Bulygina T. V. Problemy teorii i praktiki morfologicheskogo opisaniya / T. V. Bulygina // Izvestiya AN SSSR. — 1975. — № 4. — P. 336 — 337.
5. Van-Veyk N. Istoriya staroslavjanskogo yazyka / N. Van-Veyk. — M. : Izd-vo inostr. l-ry, 1957. — 368 p.
6. Varbot Zh. Zh. Praslavjanskaya morfonologiya, slovoobrazovanie i etimologiya / Zh. Zh. Varbot. — M. : Nauka, 1984. — 256 p.
7. Vashchuk O. V. Flektyvnyj sposib tvorennja pokhidnykh imennykiv / O. V. Vashchuk // Ukr. mova i literatura v shkoli. — 1973. — № 3. — p. 39-44.
8. Vovk A. Dijeslivni imennyky zhinochoho rodu z narostkom **-k-** v zistavlenni z inshymy dijeslivnymy imennykamy / A. Vovk // Zbirnyk sektsiyi hramatyky ukrajyns'koyi movy. Knyha persha. — K., 1930. — p. 115-138.
9. Gavrilkina T. Yu. Nulevaya suffiksatsiya kak predmet nauchnoy polemiki / T. Yu. Gavrilkina // Izvestiya Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta. — Vyp. № 10 (208). — p. 99-103.
10. Horetskyj P., Shalya Iv. Ukrajinska mova: praktychno-teoretychnyj kurs / P. Horetskyj, Iv. Shalya. — Knyhospilka, 1928. — 206 p.
11. Horodenska K. H. Slovtovir // Vykhoanets I.R., Horodenska K.H., Hryshchenko A.P. Hramatyka ukrajynskoj movy. — K. : Rad. shkola, 1982. — p. 6—31.
12. Horpynych V. O. Slovtvorennja y slovtovir ukrajynskoj movy / V. O. Horpynych. — K. : KDPI, 1995. — 68 p.
13. Horpynych V. O. Ukrajinska slovtovirna deryvatolohiya / V. O. Horpynych. — Dnipropetrovs'k : DDU, 1998 — 189 p.
14. Humetska L. L. Narys slovtovorchoyi systemy ukrajyns'koyi aktovoyi movy XIV — XV st. / L. L. Humetska. — K. : Vyd-vo Akademiji nauk URSR, 1958. — 298 p.
15. Dubograeva M. P. Sootnositelnye suschestvitelnye i glagoly v drevnerusskom yazyke / M. P. Dubograeva // Vesnik Belaruskaga dzyarzhavnaga universiteta imya U. I. Lenina. — Ser. IV. Filalogiya. Zhurnalistyka. — 1969. — № 2. — p. 46 — 50.
16. Etymolohichnyy slovnyk ukrajyns'koyi movy : u 7 t. / redkol. : O. S. Mel'nychuk (holova) ta in. — K. : Naukova dumka, 1982—2012. — T. 1—6.
17. Zhovtobryukh M.A. Fonetyka // Zhovtobryukh M.A., Rusanivs'kyy V.M., Sklyarenko V. H. Istoriya ukrajyns'koyi movy. Fonetyka. — K. : Nauk. dumka, 1979. — p. 63 — 329.
18. Zhovtobryukh M.A. Ukrajyns'ka literaturna mova / M.A Zhovtobryukh. — K. : Nauk. dumka, 1984. — 256 p.

19. Zahnitko A.P. Variantni vyjavy syntaksychnoho nulya / A. P. Zahnitko // Vostochnoukrayns'kyi lynchvystyches'kyi sbornyk: Vypusk vos'moy. Sbornyk nauchnykh trudov // Redkollehiya: E.S.Oty'n y dr. — Donetsk: Donechchyna, 2002. — p. 342 – 351.
20. Zemskaya E. A. Sovremennyy russkiy yazyk. Slovoobrazovanie : ucheb. posobie / E. A. Zemskaya. — M. : Prosveschenie, 1973. — 304 p.
21. Il'yin V.S. Slovtvir / V.S. Il'yin // Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy T. I. — K. : Rad shkola, 1951 – p. 344 – 427.
22. Karpenko Yu.O. Problema nul'ovyykh afiksiv u slov'yans'kykh movakh / Yu. O. Karpenko // Vostochnoukrayns'kyi lynchvystyches'kyi sbornyk: Vypusk vos'moy. Sbornyk nauchnykh trudov // Redkollehiya: E.S.Oty'n y dr. — Donetsk: Donechchyna, 2002. — p. 326 – 334.
23. Klymenko N.F. Sistema afiksaln'oho slovtvorennya suchasnoyi ukrayins'koyi movy / N.F.Klymenko. — K. : Naukova dumka, 1973. — 189 p.
24. Kozlenko I.V. Slovtvir / I.V. Kozlenko // Suchasna ukrayins'ka mova. Morfolohiya. K. : Znannya, 2013. — p. 130–220.
25. Kurylo O. Uvahy do suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy / Olena Kurylo. [Nadrukovano za vydanniam: O.Kurylo. Uvahy do suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy. Vydannya tretye. Knyhospilka, 1925] — K. : Vyd-vo Solomiyi Pavlychko “Osnovy”, 2008. — 303 p.
26. Likhtman R.I. Sushchestvuet ly bezaffixnyy sposob slovoobrazovaniya v russkom yazyke / R.I.Likhtman // Voprosy yazykoznanyya. — 1968. — № 2. — p. 51 – 59.
27. Lopatin V. V. Nulevaya affiksatsiya v sisteme russkogo slovoobrazovaniya / V. V. Lopatin // Voprosy yazykoznanyya. — 1966. — № 1. — p. 76–87.
28. Lopatin V. V. Problemy nulevogo slovoobrazovatel'nogo affiksa / V. V. Lopatin // Aktualnyie problemy russkogo slovoobrazovaniya : [sb. nauch. statey]. — Tashkent : Izd-vo TGPI, 1975. — p. 39–402.
29. Lopatin V. V. Russkaya slovoobrazovatel'naya morfemika: Problemy i printsipy opisaniya / V. V. Lopatin. — M. : Nauka, 1977. — 316 p.
30. Lopatin V. V. Sovremennyy russkiy yazyk. Teoreticheskiy kurs. Slovoobrazovanie. Morfolohiya / V. V. Lopatin, I. G. Miloslavskiy, M. A. Shelyakin. — M. : Russkiy yazyk, 1989. — 261 p.
31. Lopatin V. V. Sposoby imennogo slovoobrazovaniya v sovremennom russkom yazyke (nulevaya affiksatsiya, substantivatsiya) : avtoref. dis. na soiskanie uchYonoy stepeni kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Russkiy yazyk» / V. V. Lopatin. — M., 1966. — 20 p.
32. Makarenko Ye.A. Slovtvir // Ponomariv O.D., Rizun V.V., Shevchenko L.Yu. ta in.. Suchasna ukrayins'ka mova. — K. : Lybid', 1991. — p. 156–163.
33. Maksimov V. I. Struktura i chlenenie slova / V. I. Maksimov. — L. : Izd-vo LGU, 1977. — 147 p.
34. Maksimov V. I. Suffiksialnoe slovoobrazovanie imen suschestvitel'nykh v russkom yazyke / V. I. Maksimov. — L. : Izd-vo Leningradskogo gos. un-ta, 1975. — 224 p.
35. Matviyas I.H. Imennyk / I.H. Matviyas // Suchasna ukrayins'ka literaturna mova. Morfolohiya / za zah. red. I. K. Bilodida. — K. : Naukova dumka, 1969. — p. 32–149.
36. Matviyas I. H. Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy. Morfolohiya. — K., 1962. 164 p.
37. Meye A. Obschslavyanskiy yazyk / A. Meye. — M. : Izd-vo vost. l-ry, 1951. — 491 p.
38. Miloslavskiy I. G. Svoystva russkikh fleksiy / I. G. Miloslavskiy // Russkiy yazyk v shkole. — 1975. — № 3. — p. 65 – 69.
39. Molodyh L. I. Otglagolnoe slovoobrazovanie suschestvitel'nykh v drevnerusskom yazyke / L. I. Molodyh. — Saransk : Izd-vo Mordovskogo unta, 1982. — 85 p.
40. Nevidoms'ka L.M. Implitsytist': movnosystemnyy aspekt: monohrafiya. — Kharkiv: Ranok-NT, 2012. — 416 p.
41. Nemchenko V. N. Sovremennyy russkiy yazyk. Slovoobrazovanie : uchebnoe posobie dlya filol. spets. un-tov / V. N. Nemchenko. — M. : Vyssh. shkola, 1984. — 255 p.
42. Nikolaev G. A. Russkoe istoricheskoe slovoobrazovanie: teoreticheskie problemy / G. A. Nikolaev. — Kazan : Izd-vo Kazanskogo universiteta, 1987. — 152 p.
43. Oleksenko O., Mizina O. Strukturno-semantychni ta funktsional'no-styl'ovi vlastyvoli nul'sufiksial'nykh atrybutyviv: monohrafiya. Poltava – Kharkiv: Kharkivs'ke istoryko-filolohichne tovarystvo, 2014. — 232 p.
44. Otkupshchikov Yu. V. Iz istorii indoevropeyskogo slovoobrazovaniya / Yu. V. Otkupshchikov. — L. : Izd-vo LGU, 1967. — 324 p.

45. Pinchuk O.F. Slovtvirna struktura viddiyeslivnykh imennykiv suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy // Morfolohichna budova suchasnoyi ukrayins'koyi movy. — K. : Naukova dumka, 1975. — p. 35 – 82.
46. Plyushch M.Ya. Slovtvir // Plyushch M.Ya., Bevenko S.P., Hrypas N.Ya. ta in. Suchasna ukrayins'ka literaturna mova, K. : Vyshcha shkola, 1994. — p. 150–188.
47. Rodnina L.O. Sufiksals'nyy slovtvir imennykiv u suchasniy ukrayins'kiy movi / L.O. Rodnina // Slovtvir suchasnoyi ukrayins'koyi literaturnoyi movy. — K. : Naukova dumka, 1979. — p. 57 – 118.
48. Samiylenko S.P. Narysy z istorychnoyi morfolohiyi ukrayins'koyi movy / S. P. Samiylenko. — Ch. 1. — K. : Radyans'ka shkola, 1964. — 234 p.
49. Simovych V. Hramatyka ukrayins'koyi movy dlya samonavchannya ta v dopomohu shkil'niy nautsi / Vasyl' Simovych. — Druhe vydannya z odminamy y dodatkamy. — Kyiv-Lyayptsih: Ukrayins'ka nakladnya, 1921. — 584 p.
50. Slovtvir suchasnoyi ukrayins'koyi movy / Vidp. red.. M.A.Zhovtobriukh. — K. : Nauk. dumka, 1979. — 407 p.
51. Smirnit'skiy A. I. Leksikologiya angliyskogo yazyka / A. I. Smirnit'skiy. — M. : Izd-vo lit. na in. yaz-h, 1956. — 178 p.
52. Tymchenko Ye. Ukrayins'ka hramatyka / Ye.Tymchenko. — K. : Drukarnya un tu Sv.Volodymyra Akts. tov va druk. i vydavn. dila N.T.Korchak-Novyts'koho, 1917. — 168 p.
53. Tretevykh L.M. Do pytannya pro bezafiksnyy sposib slovtvoru //Pytannya movoznavstva: Visnyk L'viv. Un-tu. Ser. Filol.. — L'viv: Vyshcha shkola: Vyd-vo pry L'viv. Un-ti, 1975. Vyp. 9. — p. 56–62.
54. Tretevykh L. M. Nulevaya suffiksatsiya imen suschestvitelnykh v sovremennom ukrainskom yazyke : avtoref. dis. na soiskanie uchenoy stepeni kand. filol. nauk : spets. 10.02.02 «Russkiy yazyk» / L. M. Tretevykh. — Uzhgorod, 1980.— 25 p.
55. Tretevykh L. M. Pro osoblyvosti slovtvirnoyi semantyky ukrayins'kykh deverbatyviv i dead"yektyviv iz nul'ovymy sufiksamy / L. M. Tretevykh. // Doslidzhennya z slovtvoru ta leksykolohiyi. — K. : Vyshcha shkola, 1985. — p. 21–25.
56. Uort D. Morfonologiya nulevoy affiksatsii v russkom slovoobrazovanii / D. Uort // Voprosy yazykoznaniya. — 1972. — № 6. — p. 76 – 84.
57. Feketa I.I. Feminizuyuchi sufiksy ukrayins'koyi movy / I. I. Feketa /Pratsi XXI Naukovoyi konferentsiyi Uzhhorods'koho derzhavnoho universytetu. — K. : Vyd-vo Kyiv. Un-tu, 1969. — p. 105–110.
58. Fortunatov F. F. Izbrannyye trudy / F. F. Fortunatov. — M. : Uchpedgiz, 1951. — T. I. — 415 p.
59. Haburgaev G. A. Staroslavianskiy yazyk / G. A. Haburgaev. — M. : Prosveschenie, 1974. — 432 p.
60. Tsyganenko G. P. Sostav slova i slovoobrazovanie v ruskom yazyke / G. P. Tsyganenko. — K. : Rad. shkola, 1978. — 152 p.
61. Shanskiy N. M. Ocherki po russkomu slovoobrazovaniyu / N. M. Shanskiy. — M. : Izd-vo Mosk. un-ta, 1968. — 310 p.
62. Shahmatov A. A. Ocherk' drevnyshago perioda istorii russkago yazyka / A. A. Shahmatov. — Petrograd : Izdanie otdhleniya russkago yazyka i slovesnosti imperatorskoy akademii nauk', 1915. — 368 p.
63. Dokulil M. Tvořeni slov v čeřtine. — Praha, 1962. — 221 p.
64. Sławski F. Zarys słowotwórstwa prasłowiańskieqo // Słownik prasłowiański. — Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk. Tom 1–3. 1974–1979.
65. Smal-Stockyj S., Gartner T. Ruthenische Grammatik / S. Smal-Stockyj. — Berlin-Leipzig: G.J.Göschel"sche Verlagshandlung G.m.b.H., 1913. — 139 p.
66. Wojtyła-Swierzowska M. Prasłowiańskie nomen agentis / M. Wojtyła-Swierzowska – PAN. Monografie sławistyczne, 30. — Wrocław–Warszawa–Krakow : PAN, 1974. — 159 p.